

Kazinczy Ferenc művei (Kritikai kiadás)

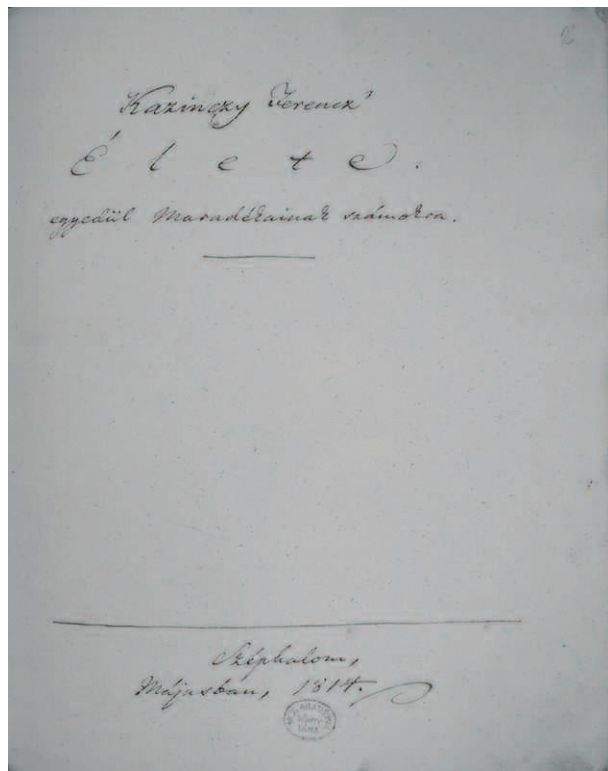
DEBRECZENI ATTILA

Az iskolában tanítják, hogy Kazinczy Ferenc milyen jelentős szerepet töltött be a 18–19. század fordulójának magyar kulturális életében, milyen hatalmas terjedelmű életművet hagyott maga után, csak levelezése huszonhárom vastag kötetnyi, és hogy *Pályám emlékezete* című önéletírásában nélkülözhetetlen forrásértékű korszakot adott. Kutatásunk eredményeként kiderült, hogy ez az önéletírás inkább irodalmi teljesítménye, mint forrásértéke miatt tarthat számot az utókor érdeklődésére, hiszen a mű változataiban folyton-folyvást mások a „tényként” szereplő adatok is, olyannyira, hogy jogosabb lenne „*Pályám emlékezetei*”-ről beszélni. Kiderült, hogy újabb két kötetnyi levél vár kiadásra, s kiderült továbbá, hogy az életműnek még eddig egyébként is csak csekély része jelent meg nyomtatásban, több tízezer lapnyi kézirat lapul a kéziratárak mélyén. Hogyan ítélnünk így megalapozottan az életmű egészéről, amely ötven esztendőn át meghatározó szerepet játszott a magyar művelődéstörténetben? A pályázati forrás segítségével e helyzet földelítésére vállalkoztunk, megalapozva Kazinczy munkásságának teljességre törekvő kiadását.

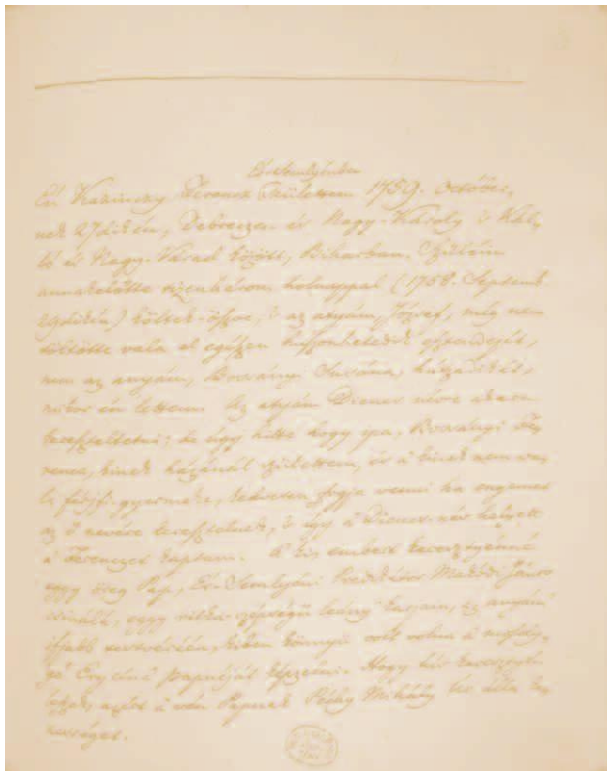
Át kellett nézni a kéziratok hagyaték nyilvános gyűjteményekben található részét, hogy gondos vizsgálattal megállapíthassuk, mit sorolhatunk a saját kezűleg írottak közé, s melyek a különböző kezekről származó másolatok. Megállapítottuk, hogy Kazinczy életének fogság utáni időszakában többször is hozzáfogott önéletrajzához a megírásához, s a fennmaradt szövegek gyakran arról tanúskodnak, hogy a visszaemlékező alkalmanként nem csupán különböző eseményeket emelt ki forgatagos életéből, többek között irodalom- vagy művelődéstörténetileg fontos találkozásaiából, de többnyire másként is idézi föl ugyanazt. A *Pályám emlékezete*nek eddigi kiadásai egyik kézirat változatnak sem teljesen felelnek meg. Az első folyóiratkiadást szerkesztő Vörösmarty más szöveget használt (és közölt részletekben a *Tudományos Gyűjteményben*), mint a művet később

könyv alakban kiadó Toldy Ferenc. Az ezt követő kiadások szerkesztői észrevették, hogy a hagyatékban további érdekes önéletrajzi följegyzések találhatóak, s amit a legérdekesebbnek találtak, azzal kiegészítették az általuk választott alapszöveget, ami viszont ma már nem található meg. A különböző szövegváltozatokat a kutatócsoport összevetette, a szöveg értelmezése pedig soronként két-három – eddig ismeretlen adatokat, utalásokat tartalmazó – jegyzetet kívánt.

A Kazinczy Ferenc életművére irányuló eddigi kutatások, különböző irányokban végzett „mélyfúrások” révén, a magyar irodalomtudomány megkerülhetetlen eredményei közé tartoznak, de az egész

életműnek szervezett és extenzív jellegű feltárására az elmúlt nyolcvan esztendő során valójában nem történt kísérlet. Ez a helyzet nyilvánvalóan az életmű és a hagyaték rendkívüli kiterjedtségéből és heterogenitásából is fakad. Kazinczy Ferenc művei, műveinek sokszoros átdolgozásai, hatalmas levelezése, életrajzi feljegyzései, hivatali és gazdasági jellegű iratai szinte felmérhetetlen mennyiségű kéziratot, nyomtatványt jelentenek, ráadásul igen széles körben szétszórva találhatók meg, nemcsak az ország könyvtáraiban, levéltáraiban, hanem külföldi gyűjteményekben is. A teljességre törekvő feldolgozás tulajdonképpen aszimptotikus célként merülhet fel igazából, de így fel kellett immár merülnie. Kazinczy az 1780-as évek elejétől 1831-es haláláig aktív résztvevője volt a magyar szellemi életnek, ebből 25–30 éven át központi szerepet játszott a folyamatok alakításában. Az ez idő alatt létrejött hagyaték mérhetetlen gazdagságú, eddig lényegében sok tekintetben kiaknázatlan forrását jelenti a korszak művelődés- és irodalomtörténetének.

A pályázat a Debreceni Egyetem Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézetében működő Textológiai Kutatócsoportra épült. E tudományos műhely több évtizede működik, akadémiai kutatóhelyként is, fő feladata az eddigiekben a Csokonai kritikai kiadás készítése volt, de az utóbbi évtizedben kiterjesztette tevékenységét a korszak egészére, s önálló forráskiadvány-sorozatokat indított (*Csokonai Könyvtár. Források*). Noha e munkában a szakma nagy tapasztalatú kutatói is részt vettek, a munka

zömét fiatal kutatók vállalták, akik ezzel saját tudományos pályájukon is jelentős előrehaladást tettek. Egy akkora program, mint a Kazinczy-kiadás, természetesen csak szélesebb szakmai összefogással valósítható meg, ezért a munkálatok megszervezésénél a már régóta létező szakmai együttműködésekre is építettünk. Bevontuk a szegedi és budapesti társtanszékek, valamint az akadémiai intézet kutatóit is. Az így kialakult csapat köré mindenütt graduális és posztgraduális hallgatói csoportok szerveződtek. Rendszeressé váltak a szakmai megbeszélések és a hallgatók számára szervezett közös szemináriumok. A Csokonai-kiadás könyv formájának lezárultával részben annak elektronikus változata, részben pedig a Kazinczy életműkiadás jelentette a kutatócsoport fő feladatát, értelemszerűen újabb – OTDK eredményeikkel, szakdolgozatokkal, PhD-értekezésük előkészítésével tehetségüket bizonyító – pályakezdők bevonásával.

Az egységes szempontrendszer kereteit meghaladó nagyságrendű „irodalmi hagyaték” teljességre törekvő feltárása és feldolgozása nem képzelhető el egy hagyományos kritikai kiadás koncepciója szerint, ezt sem az anyag jellege, sem mennyisége nem teszi lehetővé. Szükségszerű, hogy a *hagyományos kritikai szöveggondozás* mellett szerepet kapjon a *genetikus közelítésmód*, illetve az *elektronikus feldolgozás*. A hagyományos könyv és az elektronikus adathordozók a maguk sajátos lehetőségeivel kiegészítik egymást, lehetővé teszik, hogy meghatározott funkciók teljesítésére az éppen optimális formát és módszert alkalmazhassuk. A kutatás során tehát ezek kombinációjával számolunk, az anyag jellegéből adódóan mintegy alapként elgondolva az elektronikus feldolgozást, amelyből adott szövegek, szövegegyüttesek esetében kinöveszthető a hagyományos értelemben vett, könyv formájú kritikai kiadás (megfordítva ezzel az általában követett logikát). OTKA-pályázatunk döntő mértékben az alapozó munkálatok elvégzését szolgálta: a kézirat-katalógus, bibliográfia, archiválás, szövegbevitel mellett azonban meg kellett történnie az elektronikus platform kialakításának és az XML-kompatibilitás megteremtésének. Az alapozás másik lényegi mozzanata a kiadási koncepció és terv kialakítása, valamint a munka megszervezése volt. Mindeközben azonban már megkezdődött az egyes kötetek sajtó alá rendezése, s az elért eredmények publikálása is.

– Elkészült az MTA Könyvtárának Kézirattárában őrzött kézirat-hagyaték (ott bekötött formában őrzött) egységeinek digitális archiválása (105 kötet, mintegy 15 000 felvétel), több más (pl. sátoraljaújhegyi) kézirat és első kiadás fotózása mellett.

– Elkészült a Kazinczy-levelezés 23 kötetének digitalizálása (25–30 000 000 karakter), adatbázissá alakítása, jelenleg ez már használható a legnagyobb

kutatóhelyeken. (A kritikai feldolgozás egy újabb pályázati program feladatai közé tartozik.) Megtörtént továbbá a Kazinczy által életében kiadott kötetek számítógépes rögzítése is.

– Elkészült az elektronikus kiadás mutatványverziója FolioViews platformon, s befejeződött a Folio adatbázis-formátum XML konverterének fejlesztése, a klagenfurti Musil Intézettel és az Avignonet Kft.-vel való együttműködés keretében.

– Elkészült az életműkiadás koncepciója és terve, amelyet az MTA Textológiai Munkabizottsága elfogadott, akkreditálván ezzel a sorozatot.

– Megjelent a Kazinczyhoz kötődő két folyóirat (*Magyar Museum*, *Orpheus*) kritikai kiadása, több mint ezerháromszáz oldal terjedelemben, három kötetben, valamint számos tanulmány szakfolyóiratokban.

– Munkában van hét kötet, közülük több befejezéséhez közeledik, a sorozat nyitókötet, a *Pályám emlékezete* egészen új (genetikus) koncepciójú kötet rövidesen lektorálásra kerül.

Irodalomtörténet-írásunk nem egységes Kazinczy Ferenc szerepének a megítélésében. Kezdeményező és meghatározó jelentőségét viszont nem szokás kétségbe vonni. Az elkészült – és jelenleg is készülő – munkák nem csupán a további kutatások előtt nyitnak új távlatokat, de a kevésbé tájékozott olvasónak is új műveket adnak a kezébe. Mindenekelőtt a *Pályám emlékezete* kritikai kiadásával, ami így a korábinál is teljesebb képet nyújt – természetesen Kazinczy nézőpontjából – a reformkort megelőző nagy szellemi átalakulásról, benne hagyomány és modernség sajátos értelmezéséről.

OTKA kutatás: „Kazinczy Ferenc művei (Kritikai kiadás)”, nyilvántartási szám: T 34766, kutatóhely:

Debreceni Egyetem Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézete

Vezető kutató: Debreczeni Attila

Részt vevő kutatók: Borbély Szilárd, Orbán László, Serbán Ivett